

izostal. Novi referendum je s prepričljivo večino sprejel povečano kantonalno podporo »Lii Rumantschi«, in sicer z 12.894 glasovi proti 7599 glasovom. Zanimiv je odstotek pritrdilnih glasov, doseženih na področjih različnega etničnega značaja:

	Referendum 1. marca 1959: % »da« glasov	Referendum 3. aprila 1960: % »da« glasov
Romanska področja	68	89
Polromanska področja	60	74
Italijanska področja	41	59
Nemška področja	38	43

Iz te analize je videti, kako je drugojezično prebivavstvo znatno napredovalo od svojega prvotnega odklonilnega stališča. Italijansko se je zdaj v svoji večini odločilo za povečanje podpore romanski kulturni akciji, nemško prebivavstvo pa je iz prvotno močno odklonilnega stališča napredovalo do skoraj pozitivnega ali vsaj do nevtralnega stališča.

Opisani postopek pri referendumu, tako pomembnem za obstanek male narodnosti, je pri ravnanju meščanskih demokracij nasproti narodnim manjšinam edinstven. Le prerade se te demokracije pri izvajanju svojih obveznosti nasproti manjšinam naslanjajo na večinsko načelo in s komaj prikritim zadovoljstvom sprejemajo slučajne ali pripravljene negativne izide raznih plebiscitarnih ali osebnih izjav prizadetih ljudi kot ugodno priložnost, da se nadležnih obveznosti dejansko odkrižajo, zraven pa se še lahko lišpajo s svojo zvestobo demokratičnim svoboščinam. Postopek v Graubündnu dokazuje, da je interes Švice za ohranitev in za politično priznanje retoromanskega jezika trajnega značaja. Švicarska demokracija v tem primeru stvari ni obravnavala formalistično, temveč se je aktivno zavzela za to, da bi se referendum izšel tako, kakor je bilo edino primerno njenemu splošnemu duhu. Vredno je posebej omeniti še to, da med akcijo pojasnjevanja in pa spodbujanja občega mnjenja, da bi se povečala podpora Retoromanom, ni bilo nobenega primera, da bi kdo sam ali organizirano v skupini nastopil proti takemu povečanju. Treba je bilo le premagati neprizadetost in nerazumevanje pri delu volivcev.

Problemi četrtega nacionalnega jezika Švice še niso vsi do kraja rešeni. Po izkušnjah petindvajsetih let njegove nove veljave pa se Retoromani z utrjeno samozavestjo in s pravim upanjem obračajo v prihodnost.

MED KNJIGAMI

MILAN ŠEGA, DEČEK S PIŠČALKO. Milan Šega je v svoji zbirki novel *Deček s piščalko* segel po motivih iz svoje mladosti, vendar v njej ni iskal dinamičnih dogodivščin, ki bi bile lahko jedro posameznih zgodb, pozornost je posvetil predvsem intimnemu doživljanju, ki so ga zunanja dogajanja izzvala v otroku. Naslikati je hotel verno podobo tistega malega sveta osamljenega otroka, njegova sanjarjenja in drobna meditiranja, kot ga je doživljal v letih svojega otroštva. Vsemu temu pa zna Šegov otrok sam poiskati meje; celo sanje so prilagojene nekemu nedoločnemu vzorcu pravljic, vse velike želje njegov otrok zaustavi že v sebi, ker je preveč odrezan od zunanjega sveta in zato do

njega preveč nezaupljiv. Otrokov želje pa so lahko vezane le na zunanji svet. In v ta neznani svet tiplje Šegov otrok, išče v njem dobrega in slabega, postavlja med obema pojmom meje, spoznava ljudi okoli sebe, jih na svoj otroški način razgalja in tudi tu začenja ločevati dobre od slabih. Prvi otrokovi samostojni koraki v resničnost nujno morajo biti zvezani s svetom, ki je otroku najbližji in ga v celoti označuje izrazit pravljичni element. Resničnost je zanj pravljica in v svetu, ki ga spoznava, hoče iskati sledove te svoje resničnosti. Ko se otrok zave samega sebe, ko prvič spozna svojo zmoto, v njem nujno pride do preloma. Odslej bodo njegovi koraki previdnejši, in če si včasih še zaželi nazaj starega sveta, že ve, da to ni več mogoče. Spozna se z resnično igro življenja in ve, da se bo moral iz nje reševati sam.

S tem spoznanjem se tudi konča prva polovica knjige, ki bi lahko predstavljala zaključeno celoto. Črtice (*Pravljica, Obrazi, Sneguljčica, Srečanje s smrtjo, Igra*) so sicer same po sebi popolnoma samostojne zgodbe, po notranjem osnovnem dogajanju pa so med seboj vendar tesno povezane. Urejene so tako, da se med seboj dopolnjujejo, v zadnji pa otrokov notranji razvoj doseže vrhunec. Tu se je njegovo razmerje do resničnosti spremenilo; vstopil je v svet odraslih ljudi, se prepoznal kot samostojna osebnost in v sebi zavrnil njihovo moralo.

Kakor je prva polovica knjige neposreden zapis, tako pa je druga polovica (*Potovanje skozi mladost, Vrtiljak*) retrospektiven pregled nekaterih v spominu še živih mladostnih doživetij. Celoto zase bi lahko predstavljali tudi ti dve noveli, vendar pa je tu razlika med njima večja kot med črticami v prvem delu knjige. Predvsem v oblikovnem pogledu snuje avtor novele s popolnoma drugih izhodišč kot črtice. Izogiba se neposredne pripovedi. Kot zrel človek se Šegov junak vrača v kraje svojega otroštva, podoživlja tiste drobne dogodke, ki so takrat usmerjali njegovo duševno rast in dozorevanje. Vrnitev predstavlja v junaku prelom z določenim načinom mišljenja in življenja nasploh. Razumljivo je, da ta odločitev v junaku ni bila lahka, prej se je moral soočiti s samim seboj, moral si je razjasniti bistvene vzroke svojega prejšnjega bega, umika iz centra, pa naj so bili le-ti čisto osebne, ljubezenske narave, ali pa ga je privedlo do tega življenje samo, predvsem tiste njegove zakonitosti, ki se jim ne moreš upirati. Kompozicija novele (*Potovanje skozi mladost*) je taka, da poraja v bralcu vse te občutke, dokler ne pride v zadnjem poglavju, celo v zadnjem odstavku do katarze. Odnosi med osebami v noveli nam postanejo jasni. Nujno seveda včasih pride do kompromisa, ki pa mu ne moremo ugovarjati. Življenje je tako in nesmiseln bi bil odslej vsak boj proti temu, kar nam samo narekuje.

Zadnja novela v knjigi (*Vrtiljak*) je samo še epilog. Dečka s piščalko ni več, je samo še utrujen, razdvojen človek, brez jasnega cilja, prepuščen toku. Ostala mu je še Sneguljčica, tiha in oddaljena, pa vendarle vedno prisotna. Ostala je, da bi mu nadomeščala izgubljeno mladost in mu pomagala, da bi odslej gradil na doživetjih svoje mladosti, da bi ne šel slepo mimo njih.

Glavna značilnost in tudi odlika knjige *Deček s piščalko* je njena enotnost in urejenost. S tem je povezan tudi značilen intimen ton, ki preveva vso knjigo. Za vsakim stavkom slutimo avtorja samega, njegovo lastno otroštvo in z njim pronicamo v najskritejša področja otroškega sveta. Milan Šega nam je otroka prikazal, vsaj na nekaterih mestih, tako sugestivno in neprisiljeno, da je bralcu pristop do njegove duševnosti lahek in razumljiv. Otroštvo je v knjigi prika-

zano iz neposredne bližine, stvarno, kljub temu pa ga je pisatelj znal združiti s samosvojim lirizmom, in nam ga tako še tesneje približati.

Seveda knjiga ni tudi brez hib. Tako izzvene črtice na nekaterih mestih skonstruirano, dialogi v njih so nenaravni in narejeni. Pisateljev pristop do otroka je, vsaj v osnovi, včasih preveč intelektualističen, odmaknjen od otroškega naivnega dojemanja stvari in pojavov v svetu. Vsekakor pa te hibe ne zmanjšujejo bistvenih kvalitiet Šegove knjige.

Jože Prešeren

TRETJA ONIČEVA ZBIRKA. Tretjo pesniško zbirko je France Onič izdal ob štiridesetletnici prve knjige (*Darovanje*, 1923), vmes pa je leta 1959 izšla še zbirka *Luči na obali*. Te časovne razdalje same po sebi sicer niso bistvene, kažejo pa vendarle na ustvarjalno neenakomernost našega avtorja. Gre namreč za očitno nesorazmerje med predvojno zbirko in obema povojnima. Predvsem pa se v zbirkah nikjer ne razodeva pesnikov notranji razvoj. Postavljeni smo med dva različna ustvarjalna koncepta, katerih prvi je jasen odraz ekspresionizma in ga predstavlja zbirka *Darovanje*, drugi pa očiten kompromis z zmerno pesniško govorico, ki ima svoje korenine v realizmu in impresionizmu in ga je Onič uveljavil v zadnjih dveh zbirkah. Pobud za tako metamorfozo je bilo seveda dovolj. Zanimivo pa je, da je Onič v povojnem obdobju najmočnejši prav v stalni pesniški formi, recimo tudi v sonetu, kar je diametralno nasprotje dolgim ritmičnim verzom iz prve zbirke, medtem ko kratki svobodni verzi, v katerih se tu pa tam še utrne kak spomin na ekspresionizem, ne najdejo dovolj prostorske trdnosti.

Oničeva tretja pesniška zbirka *Iz vrtov ljubezni* nam o tej preobrazbi ne pove nič novega, če jo primerjamo z drugo, le razmerje oblik je nekoliko spremenjeno v prid svobodnim verzom. Vsebinsko se je zožilo pesnikovo intimno območje ljubezenske motivike in refleksije, a s prevladujočim vtisom, da pesmi izražajo spokojnost davnega, preteklega. Ljubezenske pesmi hočejo biti živa izpoved, pa so bolj obujenke iz vrtov ljubezni brez enotne poante, če seveda izvzamemo pesnikovo razbolelost spričo vseh nepotešenosti.

Težišče zbirke pa je vendarle v osebnem razmišljanju. Pesnik svoje življenje sooči z mislijo zadnjih let. Ni mogoče oporekati zrelosti posameznih sentenc, zdi pa se mi, da se Oničevo razglabljanje prepogosto zateka v sfero občega in zato mestoma zveni skoroda poučno. To mu v veliki meri zmanjšuje dinamiko posameznih pesmi in celotne zbirke. Le v zaključnih pesmih se mu je posrečilo, da s polno močjo upodobi svoj svet, ki ga sprejema z nekakšnim ekstatičnim mirom, ker mu je edina resnična danost. V tem delu zbirke je avtor še najbolj sugestiv in najbolj razširja svojo pesniško osnovo.

Andrej Tušek

DUŠAN MORAVEC, VEZI MED SLOVENSKO IN ČEŠKO DRAMO. V svoji razpravi *Vezi med slovensko in češko dramo** obravnava Dušan Moravec snov, ki doslej v tolikem obsegu pri nas še ni bila obdelana: stike med dvema slovanskima gledališkima kulturama, ki sta sto let oplajali druga drugo, stike, ki imajo zelo bogato tradicijo, saj segajo njih začetki prav v

* Dušan Moravec, *Vezi med slovensko in češko dramo. Razprave in eseji 4*. Opremila Miša Bernik. Založila Slovenska matica, Ljubljana 1963.